

היום נלמד בעזרת ה':

בבא מציעא דף עה

(בעמוד הקודם)

תנו רבנן אומר אדם לחבירו: תלוה לי 'כור' חיטים, ואני אשלם לך כך וכך כסף עבורם. ואם הוזלו החיטים בשעת הפרעון, הלווה צריך להחזיר לו כור חיטים ולא כסף. כי אם יחזיר לו את הסכום הגבוה שהיו שוים בשעת ההלוואה, נמצא שהוא מחזיר לו ריבית. ואם התייקרו החיטים בשעת הפרעון, הלווה ישלם לו את הסכום שסוכם ביניהם ולא חיטים, כי אם ישלם לו חיטים יקרות יותר ממה שלוה, הרי זו ריבית.

קושיא: והלא קצץ: מדוע אם הוזלו החיטים אסור לו לשלם את הסכום שקבעו ביניהם? והרי אין כאן שום ריבית, כי בשעת ההלוואה הם הגדירו את החוב במעות ולא בחיטים, ואם כן הוא לווה כסף והוא מחזיר כסף!

תירוץ: אמר רב ששת: אכן כונת הברייתא לומר שאם לא סיכמו ביניהם על מחיר, אז על הלווה לשלם את השווי הנמוך. דהיינו אם הוזלו החיטים ישלם לו חיטים, ואם התייקרו החיטים ישלם לו את הסכום כפי שהיו שווים בשעת ההלוואה. אבל אם סיכמו ביניהם על המחיר ישלם לו את הכסף בכל מקרה.

*

משנה: לא יאמר אדם לחבירו: תלווה לי כור חיטים ואני אחזיר לך אותם בזמן 'הגורן', מחשש שמא יתייקרו החיטים בינתיים והרי זו ריבית. אבל אם יש ללווה חיטים אלא שהם נמצאים אצל בנו והוא עדיין לא הגיע, או שהם נמצאים במחסן ונאכד לו המפתח, מותר לו לומר לחבירו 'הלויני עד שיבא בני או עד שאמצא מפתח'.

והלל אוסר: אבל הלל אוסר ללוות סאה בסאה אפילו אם יש ללווה סאה. וכן היה הלל אומר לא תלוה אשה ככר לחברתה עד 'שתעשיה דמים' כלומר שתסכם איתה

על המחיר שהוא שווה ותהפוך את ההלוואה להלוואת כסף, והיא תחזיר לה כסף. ואז לא יהא חשש של ריבית.

גמרא: אמר רב הונא יש לו סאה: לדעת רב הונא מותר ללוות 'סאה בסאה' רק כפי מה שיש לו ברשותו, דהיינו אם יש לו סאה לווה עליה סאה, ואם יש לו סאתים לווה עליה סאתים. אבל לדעת ר' יצחק אם יש לו סאה יכול ללוות עליה אפילו כמה כורין. משום שלאחר שהוא לווה סאה אחת כנגד הסאה שיש ברשותו, הוא יכול לאכול את הסאה שלוהה. ואם כן לאחר מכן הוא יכול ללוות סאה נוספת כנגד הסאה שברשותו. וכן הלאה. כלומר אנו מחשיבים כל סאה וסאה בפני עצמה, כאילו היא נלקחת בהלוואה על הסאה שיש לו בביתו, בזו אחר זו. טעם ההיתר בזה, בגלל שכל האיסור ללוות 'סאה בסאה' הוא מדרבנן ובמקרה כזה הם לא גזרו.

תני ר' חייא לסיועיה לרבי יצחק - טיפת יין אין לו: אסור ללוות עליה יין, וכן בשמן. משמע שדוקא בגלל שאפילו טיפת יין אין לו אסור, אבל אם יש לו טיפה אחת יכול ללוות עליה כמה טיפות.

*

למדנו במשנה וכן היה הלל אומר לא תלוה אשה וכו':

אבל חכמים אומרים לויים סתם ופורעים סתם: כלומר מותר ללוות כיכר ולהחזיר כיכר, ואין לחשוש אם התייקר המחיר בינתיים, בגלל שלא החמירו חכמים כל כך באיסור סאה בסאה בדבר מועט.

ואמר רב יהודה אמר שמואל בני חבורה המקפידין: בני חבורה שלא מוחלים זה לזה בדבר מועט, והם מקפידים להלוות זה לזה במדידה במשקל ומנין. כשהם לווים זה מזה בשבת וכו"ט, הם עוברים 'משום מדה ומשום משקל ומשום מנין'. כי אסרו חכמים להזכיר את המידה המשקל והמנין בשבת וכו"ט.

וכן הם עוברים משום לוין ופורעין בשבת וכו"ט, כי חכמים התירו רק לומר בלשון 'השאלה' ולא בלשון 'הלוואה ופרעון', מחשש שמא יבוא לידי כתיבה. ובגלל שהם מקפידים זה על זה, הם לא רוצים לומר בלשון 'השאלה' כי הם חושבים שאם הם יאמרו בלשון 'השאלה' הם יצטרכו להחזיר את החפץ מיד (תוס').

ולפי דעת הלל הם עוברים גם על איסור רבית.

ואמר רב יהודה אמר שמואל תלמידי חכמים: מותר להם ללוות זה מזה בריבית. משום שהם יודעים שאסור להלוות בריבית, ומה שהם מוסיפים זו מתנה בעלמא. (דוקא תוספת של דבר מועט, שהלווה יודע שהיה נותן למלווה גם בלי ההלוואה מותר, ובכל אופן רק לתלמיד חכם מותר. תוס').

א"ל שמואל: אמר שמואל לאדם ששמו 'אבוה בר איהי' - תלוה לי מאה פלפלין, ואני אחזיר לך מאה ועשרים פלפלין. ואמרת הגמרא על כך 'ואריך' - וטוב מה שהוא עשה. משום שהוא נתן לו מתנה וכנ"ל.

אמר רב יהודה אמר רב מותר לו לאדם להלוות בניו: להלוות להם בריבית כדי שהם יטעמו את הטעם הנורא של מי שחייב ריבית ויתרחק מהאיסור הזה. (ומותר לו לעשות זאת בגלל שכל הכסף שהוא נתן להם באמת שייך לו, והוא עושה כאן כאילו ריבית).

ולאו מילתא היא משום דאתי למסרך: הגמרא דוחה את הדברים. משום שהדבר הזה עלול לגרום להיפך, שהילדים יראו כמה מרוויח המלווה בריבית והם יבואו להוות בריבית כשיגדלו.

*

משנה: אומר אדם לחבירו נכש עמי ואנכש עמך: דוקא את אותו סוג פעולה מותר, אבל לא יאמר לו 'נכש עמי ואעזור עמך'. בגלל שלפעמים חבירו עושה לו פעולה קלה והוא מחזיר לו פעולה קשה יותר, והרי זה כריבית. שבגלל שחבירו ממתין עד שהוא יחזיר לו את הפעולה שעשה בשבילו, הוא מחזיר לו פעולה גדולה יותר.

כל ימי גריד אחד: לא רק בסוג הפעולה יש חשש ריבית, אלא גם בימים. דהיינו כל ימי ה'גריד' - הקיץ, שהארץ יבשה, נחשבים לסוג אחד ולא חוששים לכך שיום אחד ארוך מחבירו או שהעבודה קשה בו יותר. וכן כל ימי ה'רביעה' - הגשמים, נחשבים לסוג אחד. אבל לא יאמר לו 'חרוש עמי בגריד ואני אחרוש עמך ברביעה' בגלל שבזמן החורף קשה יותר לחרוש את האדמה יותר מזמן הקיץ.

רבן גמליאל אומר יש רבית מוקדמת: אסור לתת ריבית אפילו קודם שלקח את ההלוואה, וכן אסור לתת ריבית אפילו לאחר שכבר שולמה ההלוואה. והמשנה מבארת את המקרים. כיצד וכו'.

רבי שמעון אומר יש ריבית דברים: יש ריבית גם בדיבור בלבד. כגון אסור ללווה לומר למלוה 'דע כי בא איש פלוני ממקום פלוני'. (יש מפרשים שמדובר באופן שלא היה עושה זאת לולי ההלוואה. ויש מפרשים שהמלוה הוא זה שביקש מהלווה שיודיע לו על כך).

ואלו עוברין בלא תעשה, המלוה והלוה וכו': הגמרא תבאר שהמלוה עובר על חמשת הלאוין. א. משום "את כסףך לא תתן לו בנשף ובמרבית לא תתן אכלך" כאשר הוא נותן ללווה את הכסף. ב. ומשום "אל תקח מאתו נשף ותרבית" כשהוא לוקח ממנו את הריבית. ג. ומשום "לא תהיה לו כנשה" כשהוא תובע ודוחק אותו להחזיר את הכסף. ד. ומשום "לא תשימון עליו נשף" כשהוא מסכם עם הלווה כמה ריבית עליו לשלם. ה. ומשום "ולפני עור לא תתן מכשול" בגלל שהוא מכשיל את הלווה באיסור ריבית.

ושאר האנשים הנ"ל עוברים גם הם על לאוים שונים, כפי שיתבאר בגמרא.

גמרא: תניא ר"ש בן יוחי וכו'.

*

אמר אביי מלוה עובר בכולן: כפי שפירשנו במשנה.

אבל הלווה עובר על שלוש לאוין משום "לא תשיף לאחיך נשף כסף" שאסור לו לשלם ריבית למלווה. וכן משום "לנכרי תשיף ולאחיך לא תשיף". ומשום "ולפני עור לא תתן מכשול" כי הוא מכשיל את המלווה באיסור קבלת הריבית.

ואילו הערב והעדים עוברים רק על משום "לא תשימון עליו נשף" בגלל שהם מסייעים לכך שהמלוה יעמיד את הריבית על הלווה. (ומדובר במקרה שבכל אופן היה המלווה נותן את ההלוואה ללווה גם בלעדיהם, ולכן הם לא עוברים על 'לפני עור'. תוס').

תניא רבי שמעון אומר מלוי רבית יותר ממה שמרויחים מפסידים: כי נכסיהם מתמוטטים. ולא רק זה, אלא שהם משימים את משה רבינו 'חכם' בלשון 'סגי נהור' (כלומר טיפש), ואת תורתו 'אמת' בלשון 'סגי נהור'. והם אומרים אילו היה יודע משה רבינו שיש ריוח בריבית הוא לא היה כותב זאת בתורה...

כי אתא רב דימי אמר מנין וכו' שאסור לעבור לפניו: אסור למלוה לעבור לפני הלווה כדי שהוא לא יתבייש. שנאמר "לא תהיה לו כְּנֹשֶׁה" כלומר לא תגרום לכך שהוא יחשוב שאתה 'נושה' בו.

ר' אמי ורבי אסי דאמרי תרויהו: מלוה העובר לפני הלווה, כאילו הוא מייסר אותו באש ומים. שנאמר "הִרְכַּבְתָּ אֶנוֹשׁ לְרֹאשֵׁנוּ כְּאֵנוּ כְּאֵשׁ וּבַמַּיִם". המילה "כְּנֹשֶׁה" שבפסוק הנ"ל מתורגמת בתרגום 'כרשיא' כלומר 'כעני'. ולפי זה מפתרש הפסוק כאן - הרכבת אדם (= מלוה) 'לראשנו' לעני (המלוה כאילו רוכב עליו ודוחק בו שישלם), 'באנו באש ובמים' (בייסורים של אש ומים).

אמר רב יהודה אמר רב כל מי שיש לו מעות וכו' עובר משום ולפני עור: בגלל שהוא מכשיל את הלווה שישקר ולא יחזיר את ההלוואה.

וריש לקיש אמר גורם קללה לעצמו: בגלל שהוא תובע את חבירו שיחזיר לו את ההלוואה וחבירו משקר שהוא לא לוה, וכולם מקללים אותו על כך שהוא סתם מדבר על אדם צדיק לשון הרע. שנאמר "תִּאֲלַמְנָה שְׁפָתַי שֶׁקֶר הַדְּבָרוֹת עַל צְדִיק עֶתְקִי".

אמרו ליה רבנן לרב אשי: רבנן אמרו לרב אשי שרבינא מקיים את כל מה שאמרו חכמים. רב אשי רצה לבדוק אותו, ושלה שליח לרבינא בערב שבת לקראת כניסת שבת ואמר לו 'תשלח לי אדוני עשרה זוזים בהלוואה, כי הזדמנה לי קרקע קטנה לקנות אותה'. שלח לו רבינא בחזרה 'תביא אדוני עדים ונכתוב שטר'. שלח לו רב אשי בחזרה 'אפילו אני צריך לעשות זאת, ואתה לא סומך עלי?' שלח לו רבינא בחזרה 'כל שכן אדוני שאתה טרוד בלימוד ותשכח שלווית ממני ואני אגרום קללה לעצמי'.

תנו רבנן שלשה צועקין ואינן נענין: הם צועקים בפני בית דין על הצרות שיש להם, והם לא נענים בגלל שהם גרמו זאת לעצמם.

מי שיש לו מעות ומלוה אותן שלא בעדים, ולאחר מכן הלווה משקר שהוא לא לוה ממנו כסף. והקונה אדון לעצמו (יתבאר להלן). ומי שאשתו מושלת עליו, והוא לא יכול לגרש אותה בגלל שהוא התחייב לה בכתובה הרבה כסף (שיט"ק).

קונה אדון לעצמו מאי היא: יש אומרים 'תולה נכסיו בנכרי' כלומר הוא אומר שהכסף שלו שייך לגוי כדי שלא יחשבו שהוא עשיר, אבל הגוי שומע את זה והוא הולך ותובע אותו בבית דין של גויים ומציא ממנו את הנכסים.

ויש אומרים אדם הכותב שטר מתנה לבניו ומעניק להם את כל נכסיו בעודו בחיים, והם לוקחים את נכסיו ומשאירים אותו בלי כלום.

ויש אומרים מי שיש לו מזל רע בעירו והוא לא הולך לעיר אחרת. והרי משנה מקום משנה מזל ויתכן שבעיר האחרת יהיה לו מזל טוב. (שיטמ"ק).

 הדרן עלך איזהו נשך